

the right one – intuitive-imagination mind. By means of sign system the West culture paradigm forms the discrete-logic picture of the world. Spiritual practices, which represent the out of religious spirituality, develop the continual-intuitive mind, which is out of training even in psychologists' traditional education. To our point of view for the formation of a creative personality it is necessary to introduce the spiritual practices in education process, and only specially selected and trained psychologists could teach there.

Key words: spirituality, spiritual practice, paradigm, transcendence, meditation, continual-intuitive mind.

УДК 159.92

Світлана Литвин-Кіндратюк

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІОГЕНЕЗУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті визначаються методологічні засади вивчення історичних аспектів трансформації саморегуляції особистості. На основі аналізу досліджень у галузях психології особистості, історичної психології та історії ментальності обґрунтовується теоретико-методологічний підхід, який передбачає парадигмальний плюралізм, що дозволяє аналізувати історичні зміни елементів саморегуляції в контексті історичної ментальності та певного типу раціональності.

Ключові слова: саморегуляція, самоконтроль, тип соціального контролю, ритуальна поведінка, метод психолого-історичної реконструкції.

Вступ. Розвиток суспільства в умовах "плинної" сучасності сприяє трансформації не лише світобачення й ментальності сучасної людини, але й зміні провідного типу саморегуляції, надання особистості дедалі більшої свободи вибору суголосно її можливостям, домаганням, успіхам, компетентності. Дослідження психічної саморегуляції мають багаті традиції як у вітчизняній, так і зарубіжній психології, хоча й досі "регулятивні аспекти психіки все ще залишаються менш вивченими у психології порівняно з пізнавальними або навіть комунікативними процесами" [18, с. 488].

Вивчення регуляції психічних процесів людини проходили в межах проблеми волі, яка була провідною у філософських та психологічних дослідженнях першої половини ХХ століття. Проблема довільної регуляції дії та саморегуляції, як зазначає В.А. Іванніков, згодом виокремилася в практично самостійну царину досліджень, в якій предметом аналізу стала не лише воля та вольові процеси, а прийоми саморегуляції в усій їх розмаїтості [9, с. 46]. З погляду системного підходу психічна саморегуляція є багаторівневим феноменом, який забезпечує процеси адаптації й розвитку людини на всіх рівнях її існування [Там само, с. 59]. Маючи складну структуру (самоактивація, самоконтроль, самопідтвердження), психічна саморегуляція виявляється у свідомих або несвідомих впливах людини на притаманні їй психічні явища (процеси, ста-

ни, властивості), виконану нею діяльність, власну поведінку з метою збереження чи зміни характеру її перебігу (функціонування)[10, с. 91], розгортаючись при цьому на індивідному та особистісному рівнях, зокрема особистісно-смысловому.

У сучасній психології трактування сутності феномену саморегуляції особистості збагачується шляхом плюралізму методології, а також введення елементів міжсистемного аналізу. Саморегуляція особистості починає розглядатися як важлива ланка її самоорганізації, складова самореалізації життєвого проекту, а також у зв'язку з такими інтегральними характеристиками, як самосвідомість та рефлексія. Стрімка трансформація вектору дослідження у цій царині в бік полісистемного бачення була досягнута завдяки значним напрацюванням у межах діяльнісного та структурно-функціонального підходів (Б. Зейгарнік, О. Конопкін, Г. Куценко, С. Максименко, В. Моросанова, М. Наумчик, Г. Нікіфоров та ін.) [8; 10; 14; 15; 16]. Водночас результати низки розвідок у галузі психологічної антропології, крос-культурної та історичної психології свідчать про відмінності змісту та характеру застосування прийомів саморегуляції у традиційних та модерних культурах на тлі історіогенезу людства.

Постановка завдання. Метою нашої розвідки є спроба визначення теоретико-методологічних орієнтирів дослідження історіогенезу саморегуляції в її зв'язку з соціальною регуляцією, зокрема типом соціального контролю на основі залучення корпусу міждисциплінарних (тип раціональності, компетентність) та основних для історичної психології понять (історичний процес, історична ментальність). Така система понять і категорій дозволить поєднати вертикальний, крос-історичний підхід в межах історії ментальності (школа "Анналів") з горизонтальним підходом до психолого-історичної реконструкції ментальності й типу особистості в межах окремої епохи (І. Білявський, В.Шкуратов) [2; 22]. Зазначений підхід може скласти основу аналізу трансформацій особистісної саморегуляції в контексті не лише окремої історичної епохи, але дозволить простежити безперервність її трансформації на тлі ментальності та типу раціональності як елементів психокультурного виміру історичного процесу.

Результати. Дослідження трансформацій ментальності й раціональності у контексті макрочасу історії проводяться нині паралельно у різних міждисциплінарних галузях (історія ментальності [5], історична психологія [22], психологія повсякденності [20]). У вітчизняній психології нині переважають дослідження, в яких здійснюються швидше одномоментні зрізи-описи тих чи інших видів менталітету окремої спільноти у певний проміжок часу. У збірці статей "Українська душа" В. Храмова визначає ментальність як спільне "психологічне оснащення" представників певної культури, що дає змогу свідомості інтегрувати на різних рівнях (теоретичному, буденно-емоційному, несвідомому) потік різноманітних вражень у певне світобачення [21, 4]. Аналіз методології й методики історичних та психолого-історичних реконструкцій на тере-

нах історії ментальності свідчить, що представники найбільш відомої французької Школи "Анналів" більше схильні досліджувати ментальність у межах окремої епохи (антична, середньовіччя), а представники німецької історії ментальності тяжіють до крос-історичного аналізу ментального досвіду в різноманітні виявів (приміром, уявлення про страх та надію в епоху античності, середньовіччя, Новий час тощо)[5]. Це ж стосується і власне історичної психології, у якій глобальна картина світу й ментальність окремої епохи вивчається швидше локально, на основі методу психолого-історичної реконструкції, а окремі аспекти психічної активності, зокрема психічні процеси (пам'ять, мислення тощо) розглядаються здебільшого крос-історично [22].

У першій половині ХХ ст. у німецькій соціології, дотично до психолого-історичних концепцій, окреслився міждисциплінарний підхід, який уможливив синтез ідей соціології, історичної та соціальної психології у їх зверненості до проблем повсякденності. Йдеться про психосоціоісторичну концепцію Н. Еліаса, яка дозволяє не лише описати цілісні феномени "ментальності" чи "цивілізованості", а й простежити процес становлення самосвідомості людини Нового часу в річищі нових форм саморегуляції. Цей процес виявляється у функціонуванні певних механізмів саморегуляції поведінки у їх єдності зі змінами соціальних структур. Результати дослідження вченого вказують на витоки сучасних форм саморегуляції поведінки, пояснюють закономірності становлення "особистісної" й "соціальної" ідентичності людини Нового часу на засадах певного типу раціональності [6; 7]. Збагачення цих положень принципом колективної суб'єктності та ідеями концепції соціальної репрезентації (С. Московічі) уможлиблює, на нашу думку, вивчення історіогенезу саморегуляції особистості з позицій соціальної психології. Йдеться про розкриття логіки взаємозв'язку історичної ментальності, типу раціональності та характеру саморегуляції особистості. Ефективність останньої є свідченням її адекватності в межах певної ментальності, що постає як складова психокультурного виміру історичного процесу.

У сучасній вітчизняній психології значна увага приділяється вивченню розвитку структури, типів й рівнів саморегуляції й самосвідомості особистості, а також особливостей їх розгортання в онтогенезі [12; 14; 15; 16], хоча в філогенезі вони постають швидше як незмінний, позаісторичний феномен. Проте "єдність особистості як свідомого суб'єкта, що володіє самосвідомістю, не є первісною данністю" [17, 238] ні в онтогенезі, ні у філогенезі. Психологічний синтез філософських, історичних, культурологічних ідей про особистість, її самосвідомість був успішно реалізований у працях О. Старовойтенко [19]. Так, пропонує низку культурно-психологічних моделей особистості, які відображають етапи становлення європейського персоналізму, дослідниця найперше розглядає модель, яка побудована за принципом виділення й синтезу культурно-історичних констант "Я", що притаманна особистості-творцю. Оригінальна реконструкція інтегрального "я", яка здійснювалася засобами герменевтичного аналізу (інтуїтивного розуміння, побу-

дови неявного діалогу інтерпретатора тощо) на основі звернення до творів М. Аврелія, Августина, П. Абеляра, В.-Й. Гете, К. Юнга та М. Бердяєва, засвідчила, що "попри значну просторово-часову віддаленість один від одного й виражену унікальність талантів, суб'єкти рефлексії виявили безліч подібних психологічних тенденцій, які формують стійкі ставлення "я" до надособистісного-інших-свого життя-себе" [19, с. 146].

Водночас сучасні психолого-історичні розвідки переконливо свідчать, що поряд із ментальністю чи типом раціональності тієї чи іншої епохи варто зауважити певний тип, структуру саморегуляції і суголосний їй характер самосвідомості, їх складний вплив й взаємозалежність. Вважаємо, що для більш повного аналізу історіогенезу самосвідомості й саморегуляції особистості варто опиратися на такі положення: 1) рефлексія є інтегральною характеристикою психічної саморегуляції, найперше на особистісному рівні; 2) самосвідомість постає як результат функціонування рефлексивних процесів; 3) однією з найважливіших ланок зрілої саморегуляції особистості є самоконтроль у єдності його видів (емоційний, діяльнісний, соціальний), який виоформлюється з опорою на приписи соціального контролю; 4) однією з найбільш важливих й різноманітно представлених форм побутування соціального контролю, найперше в традиційних суспільствах, є ритуали й різноманітні ритуалізовані форми поведінки (етикет, застільні звичаї, мода тощо).

Досліджуючи взаємопереходи, трансформації елементів соціальної поведінки особистості, зокрема ритуальної, і саморегуляції особистості, визначимо одиницею соціальної структури колективний суб'єкт, який має певну складові та рівні. Найбільш тісний зв'язок ритуальної поведінки особистості з найвищим (саморефлексивним) рівнем функціонування колективного суб'єкта зумовлюється її належністю до рефлексивних дій колективу в межах цього рівня. Змістом рефлексії колективного суб'єкта виступають соціальні уявлення, які відображають найбільш значущі, сутнісні аспекти взаємодії спільноти з довкіллям, які чинять загрози для життєздатності її членів та стратегії долання цих загроз, що має стосунок до групової саморегуляції й зумовлює тип історичної ментальності та тип раціональності. Адекватність функціонування колективного саморефлексивного рівня визначається ефективністю провідних базових компетенцій в умовах певного суспільства.

Деактуалізація загроз й ризиків для певної спільноти призводить до того, що частина ритуальних практик десакралізується, хоча й надалі залишається невід'ємною складовою повсякденності в умовах більш чи менш жорсткого соціального контролю. Так, загальна детрадиціоналізація способу життя в Західній Європі, його секуляризація на засадах нової, класичної раціональності призводить до загального звуження сфер побутування ритуалізованих форм поведінки, що базуються на повсякчасному соціальному контролі при наданні простору для індивідуального самовияву на засадах саморегуляції, що спричинило форсоване, з погляду макроритмів історії, становлення нового типу рефлексії й самоконтролю. Якщо традиційному типу раціональності в межах первіс-

ної, античної та середньовічної ментальності відповідали наративно-міфологічна й наративно-канонічна компетентність знавців ритуальних дійств чи священних текстів, то в добу Нового часу зароджується класична раціональність з її наративно-читацькою компетентністю. Вкупі вони потребують нових форм психічної саморегуляції, більш повного її переходу на особистісний рівень, який досягається шляхом переакцентування структури (акцент робиться тепер не на гнучкості активаційної складової, а на ускладненні видів самоконтролю), а також розвитку рефлексії загалом, яка стає інтегративною характеристикою саморегуляції.

Очевидно, що для психолого-історичного дослідження найбільший інтерес викликає момент переходу від домінування соціального контролю в поведінці на тлі традиційного типу раціональності й зумовлених нею міфологічної чи канонічної компетентностей особистості до "вивільнення" самоконтролю у більш автономній структурі саморегуляції особистості класичного типу раціональності з її розлогою наративно-читацькою обізнаністю. У свою чергу, подальше утвердження низки форм й видів самоконтролю у складі саморегуляції, інтегральною характеристикою якої стає рефлексія пересічною особистістю цінностей індивідуальності, творчості, комунікативної толерантності слід розцінювати як предтечу становлення нового типу раціональності в рамках рефлексивної модерності (Е. Гідденс) [23] чи "плинної сучасності" (З. Бауман) [1]. Цей тип раціональності вирізняє повсякчасна затребуваність поліаспектної суб'єктності та поцінування свободи вибору, факту авторства свого життєвого шляху всупереч загальновизнаній доти покірності долі, оскільки структура особистості набуває ризомоподібною форми [20], а саморегуляція обслуговує одночасно кілька потоків особистісних релексій, які конструюють не одну, а цілу низку ідентичностей.

З погляду психосоціоісторичного підходу такі трансформації самосвідомості особистості й психічної саморегуляції започатковані в Західній Європі в добу Нового часу. Вони відбулися під впливом релігійного досвіду на засадах трудової протестантської етики в часи Реформації, урізноманітнення форм світського спілкування та придворного етикету, пошуку нових орієнтирів самовизначення у сфері тілесності тощо. Зауважуючи в подальшому розгляді останню з названих умов становлення самосвідомості, нагадаємо, що важливою передумовою єдності самосвідомості С. Рубінштейн називав саме характеристики психології тілесності. "Елементарні психічні стани загальної органічної чутливості, що пов'язані з органічними функціями" [17, с. 239] в умовах зміни стосунків людини з оточуючим світом можуть набувати характеру рушійної сили розвитку самосвідомості.

Так, вихідним пунктом процесу набуття людиною рис цивілізованості значною мірою стали соціокультурні норми – заборони й приписи пізнього Середньовіччя. На основі психолого-історичного аналізу змін звичок, манер, форм спілкування Н. Еліас простежує трансформацію психічних структур (психогенез), які виникають паралельно з соціальними змінами (соціогенез). Таким чином, досягнення особистістю пев-

ного рівня цивілізованості з погляду цінностей Нового часу передбачало, за Н. Еліасом, складну трансформацію ментальності загалом, форму душі, в межах якої змінюються всі зони – "від свідомого управління власним "Я" до управління потягами, що стало повністю несвідомим" [7, с. 286]. Вчений доводить, що соціогенні структури та канали потягів зовсім не відокремлені від структур "Я" і "Над-Я" особистості. Всупереч психоаналізу Н. Еліас обстоює ідею про те, що "потяги не меншою мірою визначаються суспільством і не меншою мірою змінюються в ході історії, ніж структури "Я" і функції "Над-Я"[Там само, с. 288].

Опираючись на положення концепції Н. Еліаса, торкнемося особливостей саморегуляції, виявів самоконтролю мешканців Європи в період античності та пізнього Відродження в аспекті їх зв'язку з типом соціального контролю. З огляду на значні напрацювання в галузі порівняльної лінгвістики та історії ментальності психолого-історичну реконструкцію у цьому разі доречно здійснювати з урахуванням прийомів компаративного опису уявлень носіїв історичної ментальності про психічні стани, діахронного та синхронного порівняння психосемантичних полів, аналізу тогочасних комунікативних практик [4, с. 84]. Так, у добу античності опис переживання страху представлено не розлогими описами, а редукованими до відправлення ритуалу, що усвідомлюється швидше як реакція на зовнішню загрозу [5]. В добу середньовіччя описи виявів страху не лише доповнюються станами тривоги, паніки, ажютації, але й більш різноманітно осмислюються, що передбачає застосування складніших технологій опанування ними. Аналіз лексичної групи із загальним значенням "peur" (страх) [4, с. 85 – 88], якою послуговується сучасні французи, свідчить про те, що більшість з цих слів виникли саме в XI-XIII столітті, причому окремі слова ("angoisse" – страшний гнів), які позначають надзвичайну інтенсивність цього стану, нині майже не побутують, або ж "реанімуються" представниками адиктивних субкультур [Там само].

Розглянемо трансформації ритуально-побутової поведінки у сфері харчування у менш ритуалізовані варіанти, надання цій активності індивідуально-неповторних рис, що дозволяє вбачати в ній своєрідні інтенції соматичного самовизначення. У процесі психолого-історичної реконструкції трансформацій ритуально-побутової поведінки у сфері харчування засвідчимо типові зміни самопочуття й самосприйняття особистості на цьому терені, які спиралися на інноваційні для того часу форми й механізми саморегуляції. Звернемося до аналізу творчості філософа-скептика доби пізнього Відродження М. Монтеня. Хоча французький філософ виявляв інтерес до надзвичайно широкого кола життєвих подій і явищ, його самоспостереження указують на те, як багато значила для його сучасників з-поміж компонентів самосвідомості саме сфера самовідчуття. Остання виявляється, зокрема, у схильності до ретельного аналізу тонкощів власної харчової поведінки. Так, М. Монтень детально описує особливості власного ставлення до їжі, улюблені продукти, страви і напої [13]. Причому ця трепетна фіксація динаміки щоденного

самопочуття, своїх нагальних потреб, смаків, зокрема харчових уподобань власне й становить, на думку деяких учених, тверде ядро дещо скептичного погляду на світ французького мислителя. З цього приводу О. Лосєв пише: "Це тонке плинне самопочуття, для якого завжди властива релятивістська оцінка дійсності, і є справжня естетика М. Монтеня"[11, с. 597]. Роздуми М. Монтеня свідчать про те, що на межі епохи Відродження і Нового часу поступово виникає певна система настанов, новий рефлексивний досвід особистості, який Н. Еліас позначає як досвід "самого себе", уявлення про окреме "Я", що перебуває у своєрідному замкнутому футлярі, відокремленому невидимою стіною від зовнішнього світу" [6, с. 39].

Також у роздумах Монтеня мовиться про декотрі тонкощі бенкетного спілкування, застільних манер й етикету того часу. Приміром, він повідомляє: "пообідати без скатерки я можу, але на німецький манер, без чистої серветки – дуже неохоче. Я брудню серветки набагато більше, ніж італійці і німці, і рідко користуюся ложкою і виделкою" [Там само, с. 585]. Також філософу подобалося пити з власної, особливої форми склянки, а не з металевого кубка. Не меншу увагу М. Монтень приділяє самоконтролю режиму власного харчування. Його цікавлять, приміром, такі запитання: коли і як часто слід вживати їжу? На той час звичне для нас три-чотири разове споживання їжі і, до того ж, невеличкими порціями, вважалося зайвим. У такій його організації вбачалися нудні приписи медиків. М. Монтень пише: "Я вважаю, що правильніше їсти зараз менше, але смачніше, і частіше приймати їжу. Однак я хочу задовольнити при цьому і свій апетит і голод: мені не принесло б задоволення поглатити їжу три або чотири рази на день силоміць, згідно з приписами лікарів" [Там само, с. 607]. Аналізуючи свої харчові звички і вподобання не лише в контексті існуючих соціальних настанов і стереотипів застільної поведінки, а й на тлі давньогрецьких та римських традицій, М. Монтень зовсім не сприймає ці звичаї як щось давнє й забуте. Він висловлює такі міркування: "Я не люблю тривалого застілля, і воно для мене шкідливе... Проте у себе вдома, де, між іншим, не засиджуються за трапезою, я люблю приходити до столу дещо пізніше за інших, як це робив Август, але я не наслідую його звичку виходити з-за столу раніше за інших. Навпаки, люблю тривалий відпочинок за столом після їжі і розповіді співтрапезників" [Там само, с. 604]. Зауважимо, що учасники середньовічного застілля у порівнянні з давньогрецькими та римськими симпосіастами зазвичай не виголошували філософських промов і не вели суперечок на морально-етичні теми. Основний зміст застільної бесіди – це вільна гра зі священним, якою й пройняті всі твори цього часу на згадану тему. Особливо важливим було звільнення слова в ході спілкування, створення своєрідної атмосфери розкутості і безстрашності, внаслідок чого людина як носій насамперед наративно-канонічної компетентності мали шанс утвердити себе як вільною, відкритою до нових комунікативних практик особистістю.

Таким чином, у добу Відродження на тлі різноманіття ритуальної та ритуально-побутової, етикетної поведінки особистість поступово демонструє схильність й навички самоконтролю своїх потягів, бажань й емоційних станів, які реалізуються спершу саме в ситуаціях розгортання цих практик. Так, у сфері харчової активності застільна харчова поведінка дедалі частіше окреслює коло регламентованих ситуацій, які сприяють становленню нової, більш індивідуалізованої, комунікативної компетентності особистості, що пов'язується з етикетними ситуаціями. Вони пов'язані, з одного боку, із задоволенням нагальних потреб, з іншого боку, передбачають певний рівень самоконтролю на засадах не традиційної, а класичної раціональності.

Висновок. Розвідка історіогенезу саморегуляції особистості, яка здійснюється на засадах методологічного плюралізму, поєднання ідей соціального конструктивізму, психосоціоісторичного та суб'єктного підходів дозволила окреслити особливості трансформації її структури, що відбуваються під впливом секуляризації ритуальних практик в контексті певного типу раціональності та розвитку адекватним окремим історичним ментальностям видів компетентності особистості.

1. Бауман З. Текущая современность / З. Бауман. – СПб. : Питер, 2008. – 240 с.
2. Белявский И.Г. Лекции по исторической психологии / И.Г. Белявский. – Одесса: Астропринт, 2004. – 448 с.
3. Ганзен В.А. Систематика психических состояний человека / В.А. Ганзен, В.Н. Юрченко // Вестник Ленинград. ун-та. – Вып. 1. – Серия 6. – 1991. – № 6. – с. 47 – 55.
4. Головановская М.К. Чего и как боятся французы и русские / М.К. Головановская // Вестник Московского ун-та. – Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 3. – С. 84 – 99.
5. Бьоме К. Страхі і надії / Бьоме К., Дінцельбахер П., Воцелка К. ; за ред. П. Дінцельбахера // Історія європейської ментальності. – Львів : Літопис, 2004. – 321–349 с.
6. Элиас Н. Изменения в поведении высшего слоя мирян в странах Запада / Н. Элиас // О процессе цивилизации. Социогенетические и психогенетические исследования. Том I. – М. ; СПб. : Университетская книга, 2001. – 332 с.
7. Элиас Н. Изменения в обществе. Проект теории цивилизации / Н. Элиас // О процессе цивилизации. Социогенетические и психогенетические исследования. Том II. – М. ; СПб. : Университетская книга, 2001. – 382 с.
8. Зейгарник Б.В. Саморегуляция поведения в норме и патологии / Б.В. Зейгарник, А.Б. Холмогоров, Е.С. Мазур // Психологический журнал. – 1989. – № 2. – Т.10. – С.121–132.
9. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции: [учебное пособие] / В.А. Иванников. – СПб. : Питер, 2006. – 208 с.
10. Куценко Г.В. Феноменология і структура самосвідомості / Г.В. Куценко // Наукові студії з соціальної та політичної психології: зб. статей. – К., 2000. – Випуск 4 (7). – С. 91–101.
11. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения / А.Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1982. – 623 с.
12. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. – К. : Видавництво ТОВ "КММ". – 240 с.
13. Монтень М. Опыты. Избранные главы / М. Монтень. – М. : Правда, 1991. – 656 с.
14. Моросанова В.И. Саморегуляция и самосознание субъекта / В.И. Моросанова, Е.А. Аронова // Психологический журнал. – 2008. – Т. 29. – № 1. – С. 14 – 21.

15. *Наумчик Н.В.* К проблеме психической саморегуляции личности / Н.В. Наумчик // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №1. – С. 57 – 60.
16. *Никифоров Г.С.* Самоконтроль человека / Г.С. Никифоров. – Л. : Из-во Ленинградского ун-та, 1989. – 192 с.
17. *Рубинштейн С.Л.* Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн ; в 2 т. – Т. I. – М. : Педагогика, 1989. – 488 с.
18. *Субботин В.Е.* Контроль и планирование поведения / В.Е. Субботин // Психология XXI века / [под ред. В.Н. Дружинина]. – М. : ПЕР СС, 2003. – С. 488 – 512.
19. *Старовойтенко Е.Б.* Рефлексия личности в культуре / Е.Б. Старовойтенко // Мир психологии. – 2007. – № 4 – С. 209 – 220.
20. *Титаренко Т.* Сучасна психологія особистості / Т. Титаренко. – К. : Марич, 2009. – 232 с.
21. *Храмова В.* До проблеми української ментальності / В. Храмова // Українська душа. – К. : Фенікс, 1992. – С. 3 – 35.
22. *Шкуратов В.А.* Историческая психология / В.А. Шкуратов. – М. : Смысл, 1997. – 505 с.
23. *Giddens A.* Modernity and self-identity / A. Giddens. – Stanford (Cal.) : Stanford univ. Press, 1991. – 256 p.

In the article are defined methodological bases of studying the history aspects to transformations an inherent regulation personality. On the grounds of the analysis of studies in branches of psychology of personality, history psychology and history mentality is motivated theorist-methodological approach, which stipulates paradigmatical pluralism that allows to analyse a changing the elements an inherent regulation in the context history mentality and determined a type of rationality.

Key words: inherent regulation, self-verification, type of social checking, ritual behaviour, method psychologo-history reconstructions.